

Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal / Jan Stroop (samenst.). – Amsterdam: Bert Bakker, 2003. – 362 p.; 23 p.
ISBN 90-351-2571-1 Prijs niet opgegeven

Afscheidsbundels worden meestal in het diepste geheim samengesteld; de afscheid nemende collega, die met de bundel verrast moet worden, weet van niets – of doet alsof en speelt zodoende het spelletje mee. Jan Stroop nam, voor zijn afscheid als hoofddocent aan de Leerstoelgroep Nederlandse Taalkunde aan de Universiteit van Amsterdam, zelf het heft in handen. Hij vroeg enkele tientallen collega's Neerlandici een stuk te schrijven over een aspect van de actuele stand van zaken in het Nederlands of, beter gezegd, de actuele gang van zaken in het Nederlands. De bijdragen – waarvan er enkele eerder in *Onze Taal* gepubliceerd werden – gaan namelijk over *change in progress* of, in elk geval, over variatie in hedendaagse variëteiten van het Nederlands, in de meeste gevallen variëteiten van de standaardtaal. Het perspectief is in ongeveer de helft van de bijdragen meer macroscopisch; de aandacht gaat daarbij uit naar verschillende aspecten van de positie van het Nederlands. In de andere helft van de bijdragen is de blik microscopisch in die zin dat één of enkele specifieke verschijnselen onder de loep worden genomen. Het betreft verschijnselen op het gebied van de fonologie (onder het kopje 'Klankleer' resorteren bijdragen van Renée van Bezooijen & Charlotte Giesbers, van Vincent van Heuven en van Hans van de Velde), morfologie ('Vormleer': Maarten van den Toorn, Jan Don, Fred Weerman en Anneke Neijt), syntaxis ('Zinsleer': Joop van der Horst, Roeland van Hout, Els Elffers, Wim Klooster, Arie Verhagen & Ad Foolen), lexicon en lexicografie ('Woordenschat': Ewoud Sanders, Johan de Caluwe, Fons Moerdijk, Piet van Sterkenburg) en pragmatiek (Jan Erik Grezels verhandeling over aanspreekvormen). Walter Haeseryn, Anneke Neijt (misschien niet helemaal terecht opgenomen in de afdeling 'Vormleer') en Ewoud Sanders gaan in hun bijdragen nadrukkelijk in op overwegingen in verband met het be- en voorschrijven op het vlak van respectievelijk de syntaxis (meer in het bijzonder de ANS), de spelling van 'en als tus-senklank' in samengestelde woorden en woordenboeken. Overigens zijn, volgens Sanders, woordenboeken, inclusief de 'Grote Van Dale' en 'Van Dale Hedendaags Nederlands', ten dode opgeschreven – maar zulke geluiden horen we ook al decennialang over de gedrukte krant en het gedrukte boek. Dit najaar verscheen de vijftiende editie van de 'Grote Van Dale'.

Een meer macroscopisch perspectief wordt gehanteerd in de bijdragen in de afdelingen met de kopjes 'Nederlands en Nederlands' (i.c. het Nederlandse en het Vlaamse Nederlands – belicht in bijdragen van Dirk Geeraerts & Gert de Sutter, Loulou Edelman en Ruud Hendrickx), 'Nederlands en regionale talen' (Durk Gorter, Siemon Reker), 'Nederlands en Engels' (met bijdragen van het trio Jan Renkema, Emmy Vallen & Hans Hoeken en van Pieter Stroop – familie van?), 'Variëteiten en variaties' (Dick Smakman, Leonie Cornips & Vincent de Rooij en Jacomine Nortier) en 'Taalpolitiek en gewone politiek' (Ludo Beheydt, Toon Hagen en Hans Hulshof). De allereerste afdeling in het boek heeft als kopje 'Algemeen'; algemener kan het niet meer en de samenhang tussen de erin figurerende bijdragen is dan ook gering. Deze afdeling bevat – overigens in alle opzichten substantiële – bijdragen van Jan Stroop, Hans Bennis, Marc van Oostendorp en Louis Grijp. De etnomusicoloog Grijp, de enige niet-taalkundige in het gezelschap, gaat in zijn bijdrage in op de taalkeus in de Nederlandse zangcultuur; de strijd voor het Nederlands als zangtaal blijkt niet langer uitsluitend in de hogere kringen te worden gestreden.

De bundel is nadrukkelijk bedoeld voor een breed publiek. De meeste auteurs zijn er behoorlijk in geslaagd het evenwicht te vinden tussen toegankelijk en wetenschappelijk verantwoord. Stroop heeft voor vrijwel alle thema's en deelthema's experts ingezet. De bijdragen van Van Hout en Weerman zijn bewerkingen van hun oraties (resp. KUB / KUNijmegen 1999 en UvA 2002).

Gezien doel en doelgroep zal het weinig verwondering wekken dat in verreweg de meeste bijdragen waarin het ('microscopisch') gaat om specifieke verschijnselen de benadering betrekkelijk atomistisch is: het betreffende taalkundige verschijnsel wordt geschetst in zijn talige en – soms – buitentalige distributie, zonder dat er echter aandacht wordt besteed aan de structurele plaats ervan in het grotere geheel van de grammatica. (Eén van de weinige uitzonderingen hierop vormt Jan Don, die voor zijn bijdrage dan ook een extra schouderklopje verdient.) Jan Stroop had dit kunnen ondervangen in zijn 'Inleiding' of in zijn bijdrage 'Van Delta naar Tweestromenland. Over het divergerende Nederlands' (waarin hij onder meer een achttal andere bijdragen aan de bundel in een breder kader met elkaar verbindt), maar dat heeft hij helaas niet gedaan. Evenmin is hij ingegaan op de eventuele samenhangen tussen de in de diverse bijdragen besproken verschijnselen of op de vraag in hoeverre ze coöcurreren of covariëren in de

zelfde variëteit(en). Een gemiste kans. Wel gaat hij in algemene termen in op de druk die ‘van buitenaf’ en van binnenuit de taalgemeenschap op het Nederlands wordt uitgeoefend (Stroop 2003: 11) en op de divergentie die een gevolg is van de ontwikkeling van enerzijds het Poldernederlands, dat ‘bijna helemaal gelijk is aan het ABN, op één punt na: de tweeklanken/diftongen *ei*, *ui* en *ou* worden wijder uitgesproken’ (Stroop 2003: 21), en anderzijds het zogenoemde Verkavelingsvlaams (oftewel Tussentaal), dat op een hele serie punten afwijkt van de standaardtaal (Stroop 2003: 19). ‘Bij het Poldernederlands lopen vrouwen voorop [...] terwijl dat onderscheid bij het Verkavelingsvlaams niet bestaat’ (Stroop 2003: 21). Waar het Poldernederlands verborgen prestige heeft, daar geniet het Verkavelingsvlaams openlijk prestige, aldus Stroop (Stroop 2003: 21), die uit één en ander concludeert dat het Nederlandse en Vlaamse Nederlands gaandeweg uiteen groeien. Ludo Beheydt betoont zich in zijn bijdrage uitgesproken verontrust door de ‘toenemende tolerantie ten aanzien van die tussentaalvariant’ (Stroop 2003: 161) en door de ‘versnippering van het gesproken Nederlands’ (Stroop 2003: 162), standpunten waar Stroop zich nadrukkelijk van distancieert (Stroop 2003: 22). De divergentie is echter waarschijnlijk heel wat minder *clean* dan Stroop hier en elders doet voorkomen. Zo is het gebruik van het Poldernederlands voorsnóg vooral een Randstedelijk verschijnsel. In andere delen van het taalgebied zijn het, naast regiolecten, regionale variëteiten van de standaardtaal die opvallen; vergelijk de observaties en overwegingen terzake van Siemon Reker (met name op p. 101-102 van zijn bijdrage). Om van de ontwikkeling van etnolecten (ook in de Randstad) nog maar te zwijgen. Eerder dan van het ontstaan van een talig Tweestromenland is er dus sprake van een ware fragmentatie in de bovendialectale ruimte in de verbale repertoires (Hinskens 2004). Ook gaat het te ver om zonder meer te stellen dat *heb* als 3 sg-vorm ‘de omgangstaal binnendringt’ (Stroop 2003: 12); die variant zal men in grote delen van het taalgebied nooit waarnemen, zelfs niet in de meest vernaculeuze omgangstaal.

Jan Stroop, de taalkundige die zoveel prescriptie in zijn stukjes doet, is een gedreven popularisator van de Neerlandistiek en onder meer daarom verdient hij waardering. Maar we zullen nooit weten in hoeverre ontwikkeling en verbreiding van het Poldernederlands mede bepaald zijn door de aandacht die hij via kranten, radio en TV gericht heeft op het onderzoek ervan. De meeste jonge vrouwen lezen tenslotte ook wel eens een krant, luisteren wel eens naar

de radio en *kaai*ken wel eens naar de TV. En daar vernemen ze dan van Jan Stroop dat de *aai*-uitspraak van de <ei, ij> voor jonge vrouwen als het ware een garantie is voor maatschappelijk succes. De *aai* als *girl power*. Meedoen, dus!

Jan Stroop, de taalkundige die zijn collega’s zo nu en dan graag mag provoceren, heeft de mening verkondigd dat sociolinguïsten de aanduiding ‘ABN’ niet durven te gebruiken. Toch is hij niet vies van samenwerking met sociolinguïsten, zo lang dezen ‘aantonen’ dat het Poldernederlands bestaat (enkel van hen hebben een bijdrage geschreven voor deze bundel) of het ‘ABN’. Maakt Stroop deel uit van een reactionaire beweging in de taalkunde? Van een achterhoedegevecht waarin men zich ook opwerpt voor het instandhouden van de traditionele dialectologie en filologie? Nee, tot die beweging lijkt Stroop nauwelijks gerekend te kunnen worden. Stroops voornaamste thema is sinds jaren de erosie van de Nederlandse standaardnorm, een proces dat nog steeds weinig systematische aandacht krijgt van de kant van de taalkunde; in bijvoorbeeld het Duitse taalgebied is dat *mutatis mutandis* heel anders. In zijn afwijzing van Klooeke’s (1951) afwijzing van de aanduiding ‘ABN’ (‘ABN, de genormeerde Omgangstaal’, aldus Stroop op p. 19) toont hij zich, bedoeld of onbedoeld, een waar leerling van een leerling van Van Ginneken. Eerder lijkt Stroop als Neerlandicus soms deel uit te maken van de groeiende maatschappelijke beweging tegen normverval en voor burgermansfatsoen, waarvan Thomas Rosenboom zich in zijn recente Kellendonk-lezing een exponent heeft betoond.

De bundel, die najaar 2003 al ruim de aandacht had getrokken in de pers, was in 2004 genomineerd voor de populariseringsprijs van de Landelijke Onderzoeksschool Taalkunde (LOT) en heeft een tweede druk gehaald. Zoveel succes – dat redacteur en auteurs ook verdiend hebben – is voor zeer weinig taalkundeboeken weggelegd.

Deze bespreking komt betrekkelijk laat. Nu gaat geen enkele van de in de bundel beschreven veranderingen zo snel dat deze bespreking als mosterd na de maaltijd komt, maar het onderzoek van de beschreven verschijnselen is inmiddels ongetwijfeld weer verder voortgeschreden.

Bibliografie

Hinskens 2004 – F. Hinskens: *Nieuwe regenboogkleuren. Jonge typen niet-standaardtaal en hun taalkundig belang*. Oratie, Letterenfaculteit, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2004. Elektronische versie op <http://www.meertens.knaw.nl/medewerkers/frans.hinskens>

BOEKBEORDELINGEN

Kloeke 1951 – G.G. Kloeke: *Gezag en norm bij het gebruik van verzorgd Nederlands*. Amsterdam, 1951.
Rosenboom 2005 – Thomas Rosenboom: *Denkend aan Holland*. Amsterdam, 2005.

Frans Hinskens